

Άρθρο σύνταξης

Οι επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19 στον ελληνικό πληθυσμό: Ο αυτοκτονικός ιδεασμός κατά το πρώτο και δεύτερο lockdown

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΘΡΟΥ: Παραλήφθηκε 24 Οκτωβρίου 2021/Δημοσιεύθηκε Διαδικτυακά 26 Νοεμβρίου 2021

Ενάμιση έτος περίπου από την ημέρα που ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) ανακήρυξε τη νόσο COVID-19 ως πανδημία έχουν ήδη σημειωθεί περισσότερα από 237 εκατομμύρια κρούσματα και πάνω από 4,8 εκατομμύρια θάνατοι παγκοσμίως.¹ Αυτή η πρωτοφανής, εδώ και πολλές δεκαετίες, πανδημία, έχει επιβαρύνει όχι μόνο τα συστήματα υγείας, αλλά επιπρόσθετα αποτελεί μείζονα ψυχοπαιστικό παράγοντα τόσο λόγω της άμεσης απειλής νόσησης και θανάτου που εμβάλλει, όσο και λόγω της δραστηρικής επίδρασης στις σχέσεις των ανθρώπων, στην οικονομική δραστηριότητα, στην πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας, κ.ά. Επιπλέον, τα ίδια τα μέτρα προφύλαξης, κοινωνικής αποστασιοποίησης και περιορισμού της κινητικότητας αποτελούν και αυτά με τη σειρά τους έναν σοβαρό ψυχοπαιστικό παράγοντα.

Η επίδραση της πανδημίας στην αυτοκτονική συμπεριφορά, ιδιαίτερα στον ελληνικό πληθυσμό αποτελεί κορυφαίο ερώτημα λόγω της αύξησης της αυτοκτονικότητας κατά τη διάρκεια της πρόσφατης μεγάλης οικονομικής κρίσης.² Η εντυπωσιακή μείωση του ΑΕΠ κατά τους πρώτους μήνες της πανδημίας (−9% του ΑΕΠ),³ η ανεργία, η απομόνωση, οι μειωμένες κοινωνικές επαφές, τα προβλήματα στην πρόσβαση σε υπηρεσίες ψυχικής υγείας αλλά και οι περιορισμοί ως προς την πνευματική υποστήριξη θα μπορούσαν να αποτελέσουν επιβαρυντικό παράγοντα για αυτοκτονική συμπεριφορά.⁴

Για τη διερεύνηση των ψυχοκοινωνικών επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19 από τον Μάρτιο του 2020 η Β΄ Ψυχιατρική Κλινική ΕΚΠΑ του ΠΓΝ «Αττικών» και το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διασυνδετική Ψυχιατρική: Απαρτιωμένη Φροντίδα Σωματικής και Ψυχικής Υγείας» του ΕΚΠΑ ανέπτυξαν ένα σχετικό ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο αυτό περιελάμβανε λήμματα πάνω σε δημογραφικά στοιχεία, στη σωματική και ψυχική υγεία και πάνω σε θέματα σχετιζόμενα με την πανδημία, τα περιοριστικά μέτρα, τους βιορυθμούς, τις έξεις αλλά και σχετιζόμενα με τις σχέσεις των συμμετεχόντων, τις συναδελφικές, φιλικές και οικογενειακές. Επιπροσθέτως, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να συμπληρώσουν ψυχομετρικές κλίμακες για το άγχος, την κατάθλιψη και τον αυτοκτονικό ιδεασμό, την οικογενειακή λειτουργικότητα, τον θυμό και την ψυχική ανθεκτικότητα. Κατά τη διάρκεια του πρώτου lockdown (7 Απριλίου έως 3 Μαΐου) συνολικά 5.748 άτομα από την κοινότητα συμμετείχαν στην έρευνα συμπληρώνοντας ανωνύμως το προαναφερθέν ερωτηματολόγιο σε ασφαλή ιστοσελίδα του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Καταβλήθηκε σημαντική προσπάθεια το δείγμα μας να είναι όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτικό και να συμπληρωθεί από άτομα της κοινότητας που συνήθως δεν συμμετέχουν στη συμπλήρωση τέτοιων ερωτηματολογίων, όπως είναι οι ηλικιωμένοι ή οι ασθενείς.

Ο επιπολασμός δύο εβδομάδων του αυτοκτονικού ιδεασμού βρέθηκε στο επίπεδο του 5,2%, κατείχε δηλαδή μια ενδιάμεση θέση ανάμεσα στο επίπεδο επιπολασμού 2,4% ενός μηνός του 2008, στο 6,7% του 2011 και στο 2,6% του 2013.⁵ Ένα ποσοστό 14,1% έπασχε πιθανώς από αγχώδη διαταραχή, ενώ ένα ποσοστό 26,5% από κατάθλιψη. Ανεξάρτητοι παράγοντες κινδύνου για αυτοκτονικό ιδεασμό αναδείχθηκαν το άγχος, η κατάθλιψη, η χαμηλή οικογενειακή λειτουργικότητα, καθώς και το να είναι κανείς ανύπανδρος ή διαζευγμένος, να έχει ιστορικό διαγνωσμένης ψυχικής νόσου ή να αντιλαμβάνεται τη σωματική του υγεία ως πτωχή. Αντιθέτως, ως ανεξάρτητοι προστατευτικοί παράγοντες για τον αυτοκτονικό ιδεασμό αναδείχθηκαν η ψυχική ανθεκτικότητα, οι σχέσεις με φίλους, η πίστη σε μια ανώτερη δύναμη καθώς και τα θετικά συναισθήματα για τα μέτρα του lockdown.⁶ Η διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου αλλά και των προστατευτικών παραγόντων του αυτοκτονικού ιδεασμού είναι σημαντική σε αυτή τη δύσκολη περίοδο της πανδημίας.

Σε αυτή τη μελέτη υπήρξε ένα επιπλέον σημαντικό εύρημα: όσοι συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο κατά τις τελευταίες δύο εβδομάδες του πρώτου lockdown ανέφεραν στατιστικά σημαντικά υψηλότερο αυτοκτονικό ιδεασμό, κατάθλιψη και άγχος σε σχέση με αυτούς που το συμπλήρωσαν κατά τις δύο εβδομάδες που προηγήθηκαν, ενώ αντίστοιχο εύρημα υπήρξε και σε μελέτη από τις ΗΠΑ.⁷

Με πολύ ενδιαφέρον λοιπόν (και αγωνία) περιμέναμε τα αποτελέσματα της ερευνητικής μας εργασίας, κατά το δεύτερο lockdown.⁸ Από τα 5.116 άτομα που αρχικά συμπλήρωσαν πλήρως το ερωτηματολόγιό μας, 811 το συμπλήρωσαν πλήρως για δεύτερη φορά από 22 Νοεμβρίου έως 21 Δεκεμβρίου 2020. Ο αυτοκτονικός ιδεασμός δεν βρέθηκε να παρουσιάζει στατιστικώς

σημαντική διαφορά σε σχέση με το πρώτο lockdown. Ως ανεξάρτητοι προβλεπτικοί παράγοντες του αυτοκτονικού ιδεασμού κατά το δεύτερο lockdown αναδείχθηκαν η κατάθλιψη, το άγχος, το να ζει κανείς με ευπαθές άτομο σε λοίμωξη COVID-19 και ο αυτοκτονικός ιδεασμός κατά το πρώτο lockdown.

Σημειώνεται ότι σε αυτό το δεύτερο lockdown το ποσοστό των πιθανώς πασχόντων από κατάθλιψη έμεινε ουσιαστικά αμετάβλητο, ενώ αυξήθηκε το ποσοστό αυτών που έπασχαν από άγχος. Θεωρούμε ότι η καλύτερη πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας, η οικονομική στήριξη από το κράτος και η μεγαλύτερη κινητικότητα αντιρρόπησαν τη μεγαλύτερη βαρύτητα του δεύτερου κύματος της πανδημίας.

Αυτές οι ερευνητικές εργασίες προσδιόρισαν τον επιπολασμό του αυτοκτονικού ιδεασμού και τις συσχετίσεις του με ποικίλες δημογραφικές, κλινικές, κοινωνικές, οικογενειακές και ψυχοπαθολογικές παραμέτρους σε πλαίσιο μελέτης κοόρτης σε διαφορετικές φάσεις της πανδημίας COVID-19, με τη βιβλιογραφία να είναι πτωχή σε παρόμοιες εργασίες. Θεωρούμε ότι η παροχή παρόμοιων στοιχείων είναι κρίσιμη για τους σχεδιασμούς του συστήματος υγείας σε συνθήκες πανδημίας, ενώ η προοπτική αυτή μελέτη συνεχίζεται και στα επόμενα κύματά της.

Ρωσσέτος Γουρνέλλης

Καθηγητής Ψυχιατρικής, Β' Ψυχιατρική Κλινική,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών,
ΠΓΝ «Αττικόν», Αθήνα

Βασιλική Ευσταθίου

Ψυχολόγος, ΠΜΣ Διασυνδετικής Ψυχιατρικής, Απαρτιωμένη Φροντίδα Σωματικής
και Ψυχικής Υγείας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα

References

1. World Health Organization. Coronavirus disease 2019 (COVID-2019): weekly epidemiological update 2021 (Retrieved: 16 October 2021). Available from: www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/situation-reports
2. Economou M, Angelopoulos E, Peppou LE, Souliotis K, Stefanis C. Suicidal ideation and suicide attempts in Greece during the economic crisis: an update. *World Psychiatry* 2016, 15:83–84, doi: 10.1002/wps.20296
3. Hellenic Statistical Authority (ELSTAT). 2nd estimate of the Annual National Accounts for the year 2020 (provisional data) 2021 (Retrieved: 16 October 2021). Available from: <https://www.statistics.gr/documents/20181/77f9e97d-79ac-6cb5-a378-fd45be939923>
4. Reger MA, Stanley IH, Joiner TE. Suicide mortality and coronavirus disease 2019-a perfect storm? *JAMA Psychiatry* 2020, 77:1093-1094, doi: 10.1001/jamapsychiatry.2020.1060
5. Fountoulakis KN. Suicides in Greece before and during the period of austerity by sex and age group: relationship to unemployment and economic variables. *J Affect Disord* 2020, 260:174–182, doi: 10.1016/j.jad.2019.09.001
6. Papadopoulou A, Efstathiou V, Yotsidi V, Pomini V, Michopoulos I, Markopoulou E et al. Suicidal ideation during COVID-19 lockdown in Greece: prevalence in the community, risk and protective factors. *Psychiatry Res* 2021, 297:113713, doi: 10.1016/j.psychres.2021.113713
7. Killgore WDS, Cloonan SA, Taylor EC, Allbright MC, Dailey NS. Trends in suicidal ideation over the first three months of COVID-19 lockdowns. *Psychiatry Res* 2020, 293: 113390, doi: 10.1016/j.psychres.2020.113390
8. Efstathiou V, Michopoulos I, Yotsidi V, Smyrnis N, Zompola C, Papadopoulou A et al. Does suicidal ideation increase during the second COVID-19 lockdown? *Psychiatry Res* 2021, 301:113990, doi: 10.1016/j.psychres.2021.113990